

ELEKTRA IN DE MUNT: WRAAK EN HYSTERIE IN EEN BEKLEMMEND DRAMA

De samenwerking tussen Richard Strauss en de dichter Hugo von Hofmannsthal leverde twee hoogtepunten uit de moderne muziek- en theatergeschiedenis op: de opera's *Salome* en *Elektra*. De Brusselse Munt begint thans met regisseur Guy Joosten aan een "Strauss-cyclus". *Elektra*, de eerste productie in deze cyclus was alvast een voltreffer.

Elektra – voor het eerst opgevoerd in Dresden in 1909- is een korte maar uiterst krachtige opera. Het libretto volgt nauwgezet het werk van Hugo von Hofmannsthal dat vooral op Sophocles gebaseerd is. Toch heeft deze opera-versie een heel eigen karakter, niet het minst door de invloed van Freud, die rond de eeuwwisseling al enkele belangrijke werken gepubliceerd had. Uit de briefwisseling tussen Von Hofmannsthal en Strauss blijkt duidelijk de interesse van de dichter voor de psychoanalyse, aldus H. Maglia in een bijdrage in het programmaboek bij de Munt-productie.

We zien Elektra die a.h.w. in gevangenschap in het paleis van Klytämnestra verblijft. Zij is geobsedeerd door de idee dat de moord op haar vader moet gewroken worden door haar moeder Klytämnestra te doden. Zij wacht op de komst van haar broer Orest die uiteindelijk de wraak zal voltrekken. In de opera is dit de opperste levensvervulling van Elektra, zodat zij aan het eind, in een soort extase zelf sterft. Zes scènes leiden met een niet te stuwende dramatische kracht naar deze finale. Het orkest is hierbij een volwaardig personage. Volgens een anekdote zou Strauss tijdens een repetitie ooit geroepen hebben: "Luider, luider alstublieft, ik hoor de zangers nog!"

Drie sterke vrouwenrollen maken de kern uit van het drama. Pas na een uur verschijnt Orest op het toneel. Dit wijst al op de accentverschuivingen in de opera in vergelijking met de klassieke versies. De mythe is hier ontdaan van haar sociale en morele aspecten. Er is een totale concentratie op de uitzonderlijke psychologische toestand van de vrouwelijke personages. Elektra, bezeten door de wraakgedachte, wordt al in de eerste scène door de meiden als hysterisch beschreven. Klytämnestra is getormenteerd door angst en schuldgevoelens. De gedachte dat Orest niet dood is en wraak zal nemen spookt in haar hoofd rond. De derde cruciale vrouwenrol is die van Chrysothemis, die duidelijk als tegenpool van Elektra opgevat is: zij verlangt slechts naar een eenvoudig geluk als vrouw en moeder.

Tegenover de heftige emotionele bewogenheid van de vrouwen staat de mentale rust en vastberadenheid van Orest.

Guy Joosten zorgde voor een ijzersterke, sobere regie. *Elektra* is immers een rechtlijnig drama met een beperkt aantal grootse personages dat geen opsmuk of extravagante regievondsten duldt. Toch wist Joosten een eigen creatieve en interpreterende dimensie aan de opera te geven. Zo is de eerste scène tamelijk bevreemdend: we zien een reeks lockers en een groep vrouwen – de meiden in het script – die zich omkleden tot militairen of wachters die bijna de ganse tijd aanwezig zullen zijn. Deze wereld is dus alleen bevolkt door vrouwen, een gevoel dat nog versterkt wordt door het feit dat Klytämnestra door een groep verpleegsters omringd wordt. Des te treffender wordt de verschuiving die het drama met de actie van Orest te zien geeft. Want het is niet Elektra maar Orest die de wraak voltrekt en die op het eind – in deze productie althans – op een troon zetelt.

Het dominerend scènebeeld roept een gevangenis op. Links is er een grote trap die leidt naar het nauwelijks zichtbare paleis. De actie speelt zich beneden af tussen grauwe muren. Hier en daar liggen lege olievaten. Binnen een enigszins afgesloten ruimte huist Elektra met alleen een ledikant dat aan haar koninklijke status herin-

Slotbeeld van *Elektra* in De Munt

nert. Boven die ruimte zien we een bewakerskabine zoals in een concentratiekamp of een grote gevangenis.

In een prachtig theatraal moment breekt dat beeld open op het einde. Dan zien we een deel van het paleis waar een hoop lijken liggen en op een centrale troon Orest met in de armen Elektra: een omgekeerde Piëta. Naar dat slotbeeld, met religieuze connotatie, evolueert de hele opvoering. Een religieuze dimensie werd al eerder gesuggereerd door een voetwassing van Orest door Elektra. Ook het verbranden van haar kleren en de bijl – het wapen waarmee haar vader vermoord werd en dat zij koestert als een symbool voor haar wraak – in een van de olievaten is een rituele act. Haar eenvoudige, donkere jurk – haast een gevangenisplunje – gaat in de vlammen op. Voor de triomfantelijke slotepisode trekt zij een aangepaste blauwe jurk aan en knoopt zij een paarse band rond het hoofd.

Dit ritueel karakter versterkte nog de geladenheid van de productie. Maar ook het spel van de acteurs-zangers droeg daar toe bij. Zo was de confrontatie tussen moeder en dochter op de voor deze scène verschoven divan een ware worsteling van individuen, waarbij Elektra met behulp van Klytämnesta's scepter deze laatste in bedwang houdt en vastklemt op de sofa. Treffend was ook het moment waarop Klytämnestra haar droom vertelt; zij reikt daarbij Elektra de hand, die echter van haar weggaat. Uiteraard is ook de terugkeer van Orest een intens geladen moment. Als Elektra hem eindelijk herkent, valt zij hem niet in de armen, maar gaat onmiddellijk naar haar wapen, de bijl. De relatief eenvoudige handeling van het drama was dus voortdurend significant ingekleurd.

Zowat alle elementen van deze productie droegen er dus toe bij van deze *Elektra* een beklemmende ervaring te maken.

Jozef DE VOS

Elektra, co-productie De Munt en Gran Teatre del Liceu, Barcelona. Muzikale leiding: Lothar Koenigs; regie: Guy Joosten; decor en kostuums: Patrick Kinmonth. Premiere: Brussel, 19 januari 2010.